

A keverőben ott ült egy fél szimfonikus zenekar

Beszélgetés Szoboszlai Péter rajzfilmrendezővel

Szoboszlai Péter 1937-ben született Diósgyőrben. 1956-ban érettségizett a sárospataki Rákóczi Gimnáziumban, 1961-ben diplomázott a Magyar Iparművészeti Főiskola belsőépítész szakán, majd ugyanettől az évtől a Pannónia Filmstúdió rajzfilmtervezője. 1965-től készít önálló filmeket. Grafikusként plakátokat, emblémákat, színházi díszletet, könyvillusztrációt tervez. 1981-től a Kecskeméti Animációs Filmstúdió rendezője. 1972-től vesz részt a szakmai oktatásban (Magyar Iparművészeti Főiskola, Kubai Televízió Havannai Animációs Stúdiója, finn YLE Televízió, Stuttgarteri Képzőművészeti Főiskola, izlandi Képző- és Iparművészeti Főiskola). 1984-ben Balázs Béla-díjjal, 2010-ben a Magyar Filmszemlén Életműdíjjal tüntették ki.

A sárospataki Rákóczi Gimnáziumban tanult. Milyen volt az ötvenes évek elején pataki diáknak lenni?

Miskolcra kerültem Patakra második osztályban, mert a szüleim kivettek a református fiúgimnázium és a Földes Ferenc Gimnázium összevonásával létrejött Földesből, ahol akkor ezer gyerek tanult. Itt elég szigorúak voltak az elvárások, amelyeknek én nem nagyon tudtam megfelelni. „Tanügyi menekültként” kerültem Sárospatakra, ahol nagyon jól érzem magam. Kollégista voltam, közepes tanuló, nem volt bennem különösebb lelkesedés egyik tantárgy iránt sem. Ezt nem díjazták a tanárok, Patak mindig is tudáscentrikus volt. Akadt egy-két kiváló tanuló, őket az iskola nagyon megbecsülte. Ők képviseltek még valamit a régi iskolából. Ezt sokat emlegették, de kézzel fogható jelét mi már nem látuk az államosítás előtti időszaknak. Jobban mondva, én később igen, mert bekerültem az Újszászy családba. Ott egy teljesen más világot tapasztaltam meg az ötvenes évek propagandisztikus mindennapjaihoz képest. Négy gyermekes, nagy családba kerültem: Ágnes volt osztálytársnőm, majd később feleségem, 13 évig. Otthonra találtam náluk, befogadtak. Diákéletünket színesítette még, hogy volt egy *Kisvasút* nevű zenekarunk, amelyet a MÁV Kisvasút szponzorált: tőlük kaptuk a hangszereinket, és az ő rendezvényein zenéltünk, pl. bálokon. A testnevelő Szabó Kari bácsi fia, Szabó Csaba zongorázott, volt még egy pótzongoristánk, egy szaxofonosunk, egy nagybőgősünk, én voltam a dobos.

Budapest a következő állomás az életében, ahol 1956-ban kezdte meg a tanulmányait a Magyar Iparművészeti Főiskolán. Vannak személyes élményei az 1956-os forradalomról?

A főiskolai tanítás október elején kezdődött, alig néhány nappal a forradalom kitörése előtt. Egy családon kívül nem volt ismerősöm Budapesten. A Rózsadombon laktam egy

kis cselédszobában albérletben, a főiskola is Budán volt, kint a Zugligeti úton. Minden ami '56-ban olyan meglepetésszerűen történt, messze tőlünk, a Belvárosban zajlott. Természetesen mi is lelkesen ott voltunk a főiskolai évfolyamtársaimmal a Március 15. téren, a Bem téren és a Kossuth téri tüntetésen október 23-án. A Margit-hídon mentünk át, a műegyetemisták pedig a Szabadság-hídon, akkor még nem volt Erzsébet-híd. Amikor a tüntetésnek vége lett, még a Sztálin szobor ledöntése előtt, néhány barátommal elmentünk a Nyugatihoz egy Tejivóba vacsorázni, majd onnan hazagyalogoltam Budára. Amikor a Rózsadombon mentem, akkor hallottam, hogy lövések dördülnek. Másnap a főiskolán értesültem a történetekről. 25-én szerettünk volna átmenni a Kossuth térre meghirdetett újabb tüntetésre, de nem engedtek át minket a gyalogosok fahídján, így úsztuk meg a Kossuth téri sortűzet. Sokan, főleg a vidékiek a főiskolán maradtunk, a bátrabbak a Katonai Tanszék fegyvereit megszerezve, amiről később kiderült, hogy használhatatlanok voltak, bementek a városba. Valaki kitalálta, hogy mivel a főiskola kollégiuma elég szűkös, foglaljunk el a Rózsadombon egy pártiskolát a főiskola részére. Elfoglaltuk, de ezért semmilyen atrocitás nem ért bennünket. A pesti oldalra hetekig nem lehetett átmenni. A szüleimnek is nehéz volt hírt adni magamról, december közepén mentem aztán haza Miskolcra.

Az Iparművészeti Főiskolán belsőépítészetet tanult, hogy került utána mégis a Pannónia Filmstúdióba?

A belsőépítészet nem vonzott túlságosan, a diplomamunkám meg is pecsételte ezt. Akkoriban indult a nagy lakásépítési program, és én ennek keretében azt a feladatot kaptam, hogy rendezek be egy új, két szobás lakást egy öt tagú család (papa, mama, két gyerek és a nagymama) számára. Kényszeredett munka volt, minden szabadság és kreativitás nélkül. Közben egy festő barátom kapott egy fülest, hogy a Pannónia Filmstúdióba munkatársakat keresnek. Elkísértem. A Pannóniában akkor már többen dolgoztak olyanok is, akik az Iparművészeti Főiskolán végeztek. Matolcsy György, a rajzfilmstúdió vezetője kollégaként fogadott minket, mondta: gyertek! A főiskola elvégzése után így rögtön én is oda mentem. Macskássy Gyula mellé kerültem először rajzolónak, majd háttértervezőnek.

A '60-as, '70-es évek a magyar rajzfilm legendás korszaka, olyan sorozatok születtek ekkor, mint a Gusztáv vagy a Mézga család. Ön ezekben és Jankovics Marcell egészestés filmjében, a János vitézben is közreműködött. Milyen konkrét feladatai voltak, hogyan zajlott a munka a Pannónia Filmstúdióban?

A háttértervező tulajdonképpen festői munka, alkalmazkodni kell a rendezői koncepcióhoz és ahhoz a vizuális világhoz, amit a grafikai tervező kigondolt. Macskássy Gyula mellett Várnai György volt a grafikai tervező. Én az ő stílusától kicsit eltértem, oldottabb képeket festettem, és ez tetszett Macskássynak. A *Gusztáv sorozatban* a hangsúly a figurára esett, a háttér nem volt annyira fontos, azt kellett megoldani, hogy ne legyen feltűnő: mindig szürke papíron valami minimális rajz. Minden filmnek megvolt a maga különlegessége. A *János vitézben* írótként vettem részt. Volt egy János vitéz forgatókönyv pályázat, amelyen többen indultunk, Jankovics Marcell nyerte meg. A második és harmadik helyezett jutalma az volt, hogy ha tudunk együtt dolgozni Marcival, akkor

segítsünk a végső forgatókönyv megírásában. Szabó Sipos Tamással, a másik díjazottal dolgoztunk aztán így hármásban. Nagy beszélgetésekre, kajálásokra, jó hangulatú közös munkára emlékszem, ami szerintem jót tett a filmnek, de hogy személy szerint mivel járultam hozzá, arról fogalmam sincs.

Hányan dolgoztak akkor egy filmen?

Nagyon sokan: a mai filmgyártáshoz képest legalább háromszor annyian. A filmre való forgatás hallatlan technikai fegyelmet és biztonságot követelt. Ma, az elektronikus képrögzítés korában már rögtön vissza tudjuk nézni a felvett képet, akár egy másodpercnyi mozgást is. Egy filmkamera dobozában kb. tizenöt percnyi film volt, amit csak akkor tudtunk előhívni, majd megnézni, ha már az egészet leforgattuk. Ez hetek munkája. Mivel a visszanezés jóval később történik, nem nagyon lehetett hibázni, egy belógatott kéz, egy foltos cell, egy hibás kifestés hetek-hónapok munkáját tehetta volna tönkre.

1965-től saját filmeket is készített: egyéni hangú, filozofikus, szatirikus alkotásokat. Több ilyen alkotás született ekkor, nevezhetjük ezt a korszakot a magyar animáció új hullámanak is. Hogyan lett háttértervezőből rendező? Hogyan készülhettek a szocializmus idején állami pénzből társadalomkritikus rajzfilmek, nem volt cenzúrájuk az animációs filmeknek?

Görgey Gábor, akkori dramaturg a folyosón nyomta a kezembe Janikovszky Éva *Ha én felnőttné volnék* című könyvét, és bízott, ha van valami jó ötletem, csináljak belőle forgatókönyvet. Ez nagy kihívás volt, annak ellenére, hogy érdekeltek a környezetemben történő animációs kísérletek, nem voltak filmrendezői ambícióim. Különleges atmoszférája volt akkor a Pannóniának: mindent megbeszéltünk, de nem hivatalos formában, hanem bárkihez bevihettük az ötletünket, belenéztünk egymás munkáiba, napi rendszerességgel kértük-kérdeztük egymás véleményét. Tudtunk egymás terveiről, kísérleteiről. Ez nemcsak a filmekre volt jó hatással, hanem az elkészültük menetére is. A filmek külföldi fesztiválokra is kikerültek, mi is utazhattunk. A cenzúra azért működött: részben öncenzúraként, másrészt a stúdióon belül fárasztásos módszerrel. Szóval ha valami veszélyes került a forgatókönyvbe, akkor olyan tanácsokat kaptunk, hogy jó-jó, de azért ezt át kellene írni még itt és itt. Például a *Hét, te!* című filmem első forgatókönyv variációját két-háromszor kellett ezért átírom.

Hol vetítették a filmeket?

A mozikban, ahol heti műsorok voltak: megkapták a filmeket, a híradót és a kísérőfilmet, és ezt egy hétig vetítették. A híradót is. Sok mozi vállalta, hogy animációs filmeket is vetít. A *Hé, te-t* például Budapesten a Bem Moziban láttam egy akkor unikumnak számító horrorisztikus angol filmmel. A vetítések után nem kaptunk honoráriumot. A Pannónia Filmstúdiótól kaptunk havi fizetést, a produkciószámnak megfelelően.

1981-ben Kecskemétre került, amely mai napig fontos színhelye a magyar animációs filmgyártásnak. Hogyan lett Kecskemét rajzfilm-központ?

Kecskeméten 1971-ben jött létre a stúdió, hogy segítse a 60-as években annyira besűrűsödött animációs munkát. Először kiegészítő műhelymunkát végeztek itt: kifestő, rajzoló feladatokat, amiből aztán törvényszerűen önálló stúdió lett. Két televíziós produkciót, a *Megmutatom, messziről*-t és a *Gyerekek szürke háttér előtt*-öt Kecskeméten gyártották, ennek nyomán költöztem ide. A Pannónia a rendszerváltás környékén megszűnt, Kecskeméten viszont folyamatosan van azóta filmgyártás. Itt készült a *Vízipók-Csodapók*, a *Magyar népmesék* vagy a *Mesék Mátyás királyról* című televíziós rajzfilm sorozat. Idén 13. alkalommal rendezik meg a Kecskeméti Animációs Film Fesztivált, a KAFF-ot, ami évtizedek óta a hazai és nemzetközi animáció rangos versenye.

A digitális technika miatt mára teljesen átalakult az animációs filmgyártás. Mikor történt a fordulat, Ön használja az új technikát?

A rendszerváltás környékén kezdődött a folyamat, és ez fantasztikusan megváltoztott mindent. Az idő előrehaladásával az animációs filmekben való gondolkodás egyre jobban elhagyta a klasszikus filmkészítési technikát, technológiát, emberanyagot. A digitalizációval eljutottunk oda, hogy akár egyedül, otthon is meg tudok csinálni egy filmet, ha van rá időm, és megfelelően használom a kutyüket. Senki nem fogja hiányolni a festékeverőt, mozdulatrajzolót. A huszonhat filmből álló *100 éve történt* sorozatot a 90-es években kezdtem készíteni, a Duna Televízió vetítette. Én itt alkalmaztam először a digitális technikát, mert az volt a célom, hogy megmozduljon az az óriási képanyag, amit a 19–20. század fordulójától (ez a fotózás, filmezés, reklámok, napilapok őskora) kezdődően összegyűjtöttem. A digitális technika segítségével például egy kebelkrémet reklámozó hölgy ki tudja tární a blúzát, egy Amerikába induló kivándorlóhajó úszni tud a felíródo búcsúlevél betűin, stb. Ilyen gesztusok miatt kezdtem el alkalmazni a digitális technikát. Itt már nincs meg az az élmény, hogy a nagy keverőben ott ül egy fél szimfonikus zenekar és Hidas Frigyes vezetésével arra vár, hogy a filmed alá muzsikáljon. A *Több mese egy sorban* című filmem készítése közben is ez történt. Én egyébként kisebb zenekarral, általában Tomsits Rudolfékkal dolgoztam, de a végén már ő is lemezen hozta a zenét.

Mikor és hol kezdett el tanítani?

A tanítást az Iparművészeti Főiskolán kezdtem 1972-ben, aztán a Képzőművészeti Főiskolán is tanítottam. Grafikusoknak tartottam bevezetést az animációba, lényegében kinyitottam számukra a Pannónia Filmstúdió ajtaját. Amikor én jártam a főiskolára, ott még nem volt animációs oktatás. A Képzőn nehezebb volt a kommunikáció a diákokkal, őket nem érdekelte hivatásszerűen az animációs filmkészítés technikája.

Kecskeméten tizenöt éve tanít gyerekeket animációs filmkészítésre, miért tartja fontosnak ezt?

A gyerekek mindig jelen voltak az életemben, a filmjeimben, a tanításban. Nyugdíjba kerülésem után gondolkoztam azon, hogy szeretnék még valamilyen formában dolgozni. Így találtam ki a szakkört, amit a Kecskeméti Ifjúsági Otthon be is fogadott. Sajnálom, hogy nem a filmstúdió keretében indult, ott talán még jobb helye lenne. Rengeteg gyerek meg-

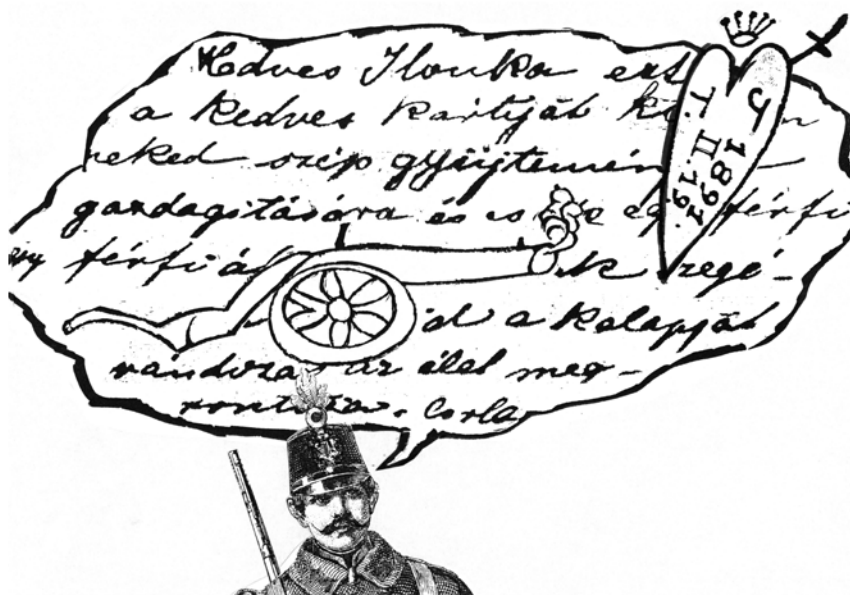
fordult a foglalkozásokon az évek alatt, de érdekes módon még a legtehetségesebbek sem folytatták ezen a pályán, alig van valaki, aki ma animációs filmeket készít közülük.

A legutóbbi filmjét, a Gyerekek vörös tájban című animációs dokumentumfilmet is gyerekekkel készítette, hogyan jött ez az ötlet?

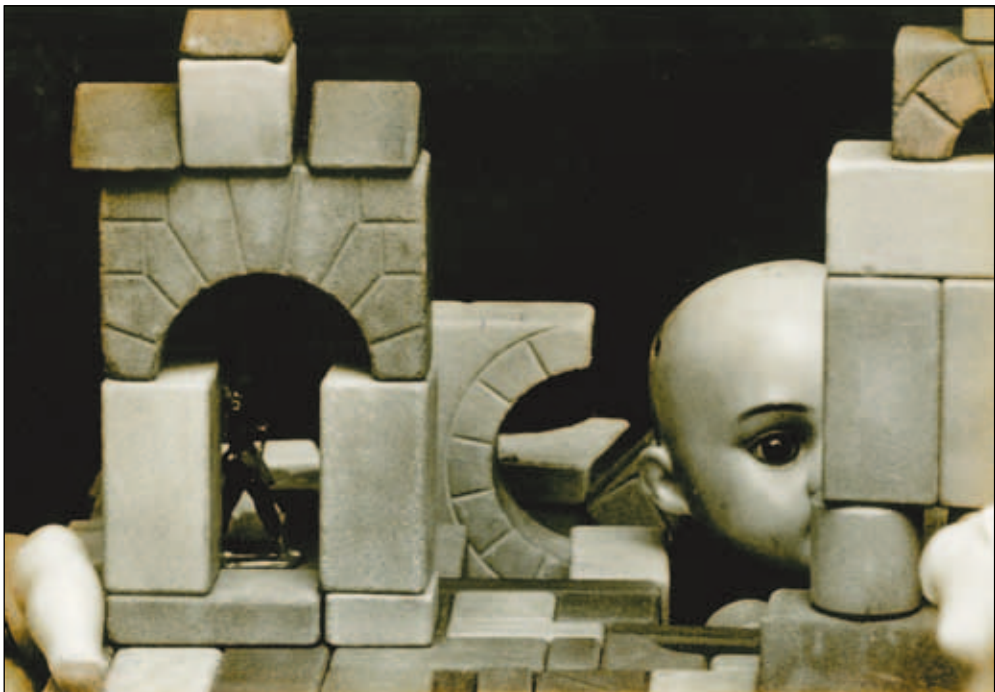
Pedagógiai tapasztalatom, hogy az animálás kibeszélés a gyerekek számára, sokan terápiaként használják ezt a kecskeméti Képről Képre Animációs Műhelyben is. Most is van nálunk egy kisgyerek, akivel beszélgetni nem lehet, de szívesen animál, olyan ez, mintha pszichológushoz járna. A 2010-es vörösiszap katasztrófa után két hónappal jelentkeztem a devecseri iskolánál, hogy szeretnék a gyerekeknek egy terápiás workshopot tartani. Mögöttes gondolatként persze ott volt, hátha ebből születik majd egy rövidfilm. A levelem elkallódott, de egy évvel később, amikor újra írtam, azonnal válaszoltak. Benyújtottam egy forgatókönyvet az MNKA-hoz, és majdnem két évvel az események után munkához láttunk. Többször elmentem asszisztensekkel Devecserre, csináltunk egy workshopot, kiválasztottuk a gyerekeket, akik elmondták a történeteiket. Sajnos késésben voltunk, az emlékek ekkorra már eléggé megkoptak, sokkal jobb dumákra számítottam, belefáradtak a történetük elmesélésébe.

Azért ezzel együtt is megrázó alkotás született!

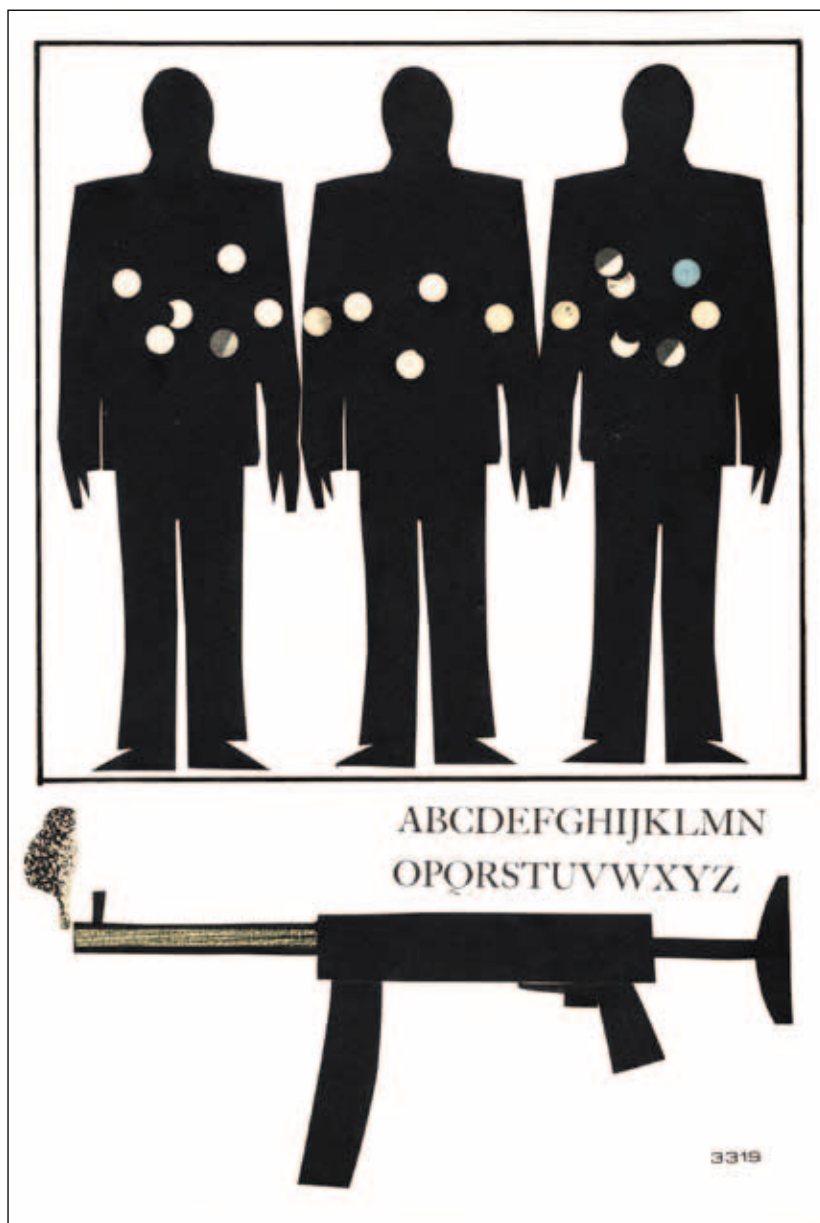
(A beszélgetést Földy-Molnár Lilla készítette.)

100 éve történt; filmsorozat (2005-2011) – filmkép

Játék-klip (1990) – filmkép

Ellopták a vitaminomat – könyvillusztráció

A szárnyas Fifi – filmplakát

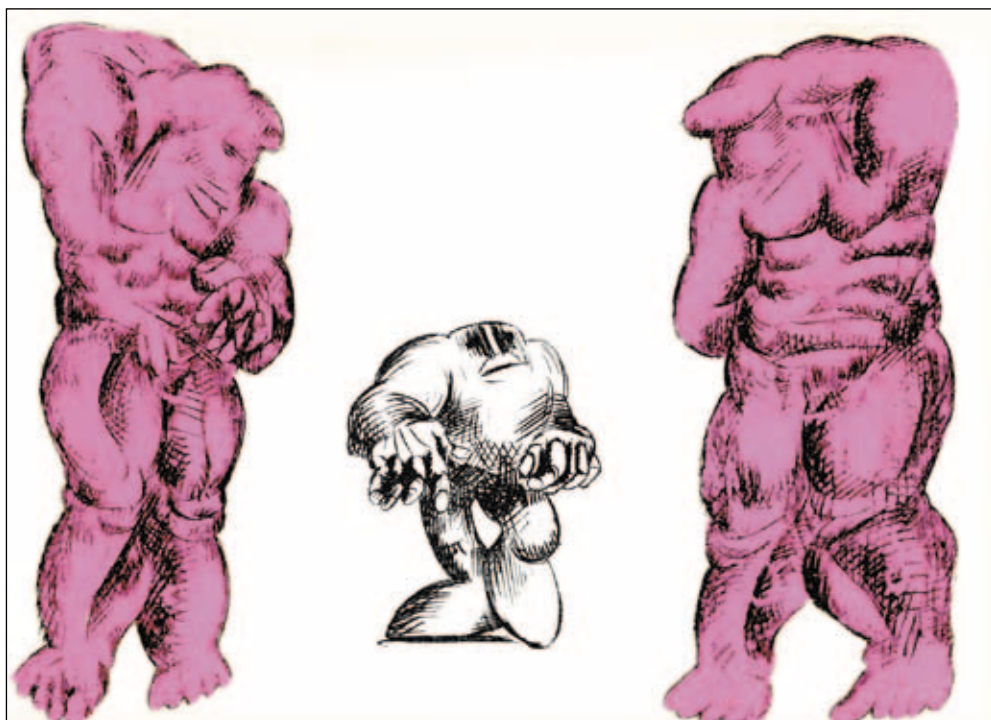

Filmterv – vázlat

Leltár (1999) – filmkép

Rend a házban (1970) – filmkép

Könyvillusztráció (2000)

Szent Mihály-napi játékok (1992) – filmkép

Gyerekek vörös tájban (2013) – filmkép-gyerekrácz

Kiállítási plakát (2005)